Helsinški bilten
BR.182 // OKTOBAR 2026.

HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Kneza Miloša 4, Beograd
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167
e-mail: office@helsinki org.rs

www.helsinki.org.rs /HelsinskiOdborZaLjudskaPravaUSrbiji /helsinskiodborsrbija /user/HchrsHolps /HelsinskiOdbor

KAKO SU STUDENTI PROMENILI SRBIJU: DRUŠTVENI EKSPERIMENT BEZ PRESEDANA

Vanredni parlamentarni izbori u Srbiji, oržani 25. oktobra nisu predstavljali uobičajenu smenu vlasti, već prekretnicu s dalekosežnim posledicama. Studentski protest koji je počeo u novembru 2024, nakon pada nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu, kad je poginulo 16 ljudi, je tokom dvogodšnjeg trajanja prerastao u političku snagu koja je uspela da proizvede političku promenu bez presedana u političkoj istoriji, ne samo Srbije; takav podvig naime, nije pošao za rukom ni opoziciji ni tradicionalnim političkim strankama.

Srbija je zemlja koja je dugo bila zarobljena – politički apatična i depresivna. Od drugih zemalja u tranziciji razlikuje se po tome što je istovremeno i postratna zemlja, ali i zemlja koja je generisala ratove u regionu. Posleratne srpske elite nikad nisu u potpunosti napustile projekat tzv. Velike Srbije, kasnije preoblikovan u koncept "srpskog sveta". Sve više su nastojale da ga ostvaruju diplomatskim i političkim sredstvima, čekajući promene u međunarodnom poretku za koje su verovale da će u nekom trenutku stvoriti povoljnije okruženje za njegovu realizaciju.

Zato apsolutna pobeda Studentske liste "Sudenti pobeđuju" ima posebnu težinu. Ona, u suštini, podvlači crtu ispod poslednjih 40 godina laži, korupcije i prikrivanja odgovornosti za ratove devedesetih. Istovremeno, nasleđe tog perioda je ogromno, a stvarni izazovi tek će se pojaviti nakon pobede, uključujući i teške odluke koje bi trebalo donositi.

Upravo zbog toga izbori 2026, su zato mnogo više od izborne pobede. Studenti su prekinuli monopol jedne političke ličnosti i pomeli opoziciju koja nije uspela da ponudi kredibilnu alternativu i vratili građanima osećaj da njihov glas zaista može nešto da promeni.

Pokazali su da se autoritarna vlast može pobediti bez nasilja i, što je možda najvažnije, promenili političku imaginaciju Srbije: jer, ishod glasanja 25. oktobra označava kraj jedne političke epohe.

KAKO SU STUDENTI POBEDILI

Studenti nisu počeli kao partija, niti su tome stremili. Nisu imali lidera, što je propagandnu mašineriju predsednika države Aleksandra Vučića onemogućilo da diskredituje pojedince kao što je inače, godinama radila opozicionim liderima, ili bilo kome ko njemu ili njegovom režimu nije bio lojalan. Nisu imali klasičnog lidera, nisu imali partijsku infrastrukturu, nisu imali televizije, novac, državne resurse, ni tradicionalnu političku hijerarhiju. Njihova snaga upravo je bila u tome što nisu ličili na političke partije koje nisu uspele da se nametnu kao nosioci suštinskih promena.

Međutim, imali su nešto drugo: legitimitet, inventivnost, energiju, organizaciju, disciplinu, posvećenost, požrtvovanost. Glavna osobina pokreta je bilo nenasilje, ne samo kao moralno opredeljenje, već kao izuzetno efikasna politička strategija. Uprkos tome što ih je vlast pokušavala predstaviti kao: nasilnike, strane plaćenike, rušitelje države, "obojenu revoluciju", građani su im verovali. Studenti su insistiranjem na nenasilju onemogućili vlasti da ih lako kriminalizuje. Tokom vremena njihova solidarnost i međusobna disciplina postale su politička snaga.

Jedan od glavnih aduta koji ih je vodio do uspeha je "pohod" na celu zemlju: ušli su u svaki grad, svako selo, manje mesto... Uradili su nešto što nijedna opoziciona partija nije nikad uradila Razgovarali su sa ljudima, slušali njihove probleme i tako postepeno od studentskog protesta su prerasli u društveni pokret. Na taj su način uspostavili neposrednu vezu između politike i građana.

Moglo bi se zaključiiti da se dogodila neka vrsta društvene mutacije. Građani, godinama pritisnuiti osećajem nemoći, počeli su ponovo da veruju da mogu biti politički subjekti. To je možda i najznačajniji rezultat studentskog pokreta.

Studentski pokret je imao jaku organizacionu strukturu, s novim načinom donošenja odluka i konsenzusa (čuveni plenumi). Sve to je dodatno doprinosilo njihovoj snazi, što je dobilo veliku podršku građana i doprinelo njihovom sopstvenom buđenju, organizacijom lokalnih zborova, po istom principu uzajamne solidarnosti. Na taj način stvorena je svojevrsna studentsko-građanska društvena mreža, koja je vremenom iznedrila veliki broj specijalizovanih timova.[1]

Tokom svojih brojnih akcija (blokade, masovni skupovi, javnih obraćanja...) razvili su kolektivno razmenjivanje znanja i proces oblikovanja javnog mnjenja, koji će postati ključni za ishod oktobarskih izbora.

ZAŠTO SU POBEDILI I VUČIĆA I OPOZICIJU

Studenti nisu samo pobedili režim. Oduvali su i opoziciju. Tradicionalna opozicija nije uspela da postane nosilac promene, jer je ostala zarobljena u starim političkim obrascima, partijskim interesima i međusobnim podelama. Studenti su ponudili nešto potpuno drugačije: ne pitanje "ko će biti novi lider", već pitanje "kakvu državu želimo".

1 Inside Story, Nedeljnik,29. oktobar 2026

Njihova kampanja nije počivala na personalizaciji politike, već na poverenju, neposrednom kontaktu sa građanima i ideji da država ponovo treba da pripada građanima.

Studenti su, međutim, shvatili i nešto što je u Srbiji dugo bilo zanemarivano: nije dovoljno mobilisati ljude da glasaju – potrebno je zaštititi njihov glas. Zato je izborni dan bio mnogo više od završnice kampanje. Studenti su bili organizovani, prisutni na biračkim mestima, međusobno povezani, spremni da dokumentuju nepravilnosti i sposobni da brzo reaguju. Za kontrolu izbora obučeno je oko 15.000 kontrolora, koji su uspeli da spreče ili razotkriju brojne pokušaje manipulacije.

To je posebno značajno u društvu u kojem je godinama postojalo duboko nepoverenje prema izbornom procesu. Nezavisni posmatrači su tokom glasanja zabeležili pritiske na birače i probleme sa tajnošću glasanja, što dodatno pokazuje koliko je izborni nadzor bio važan.[2]

Studenti nisu dozvolili da se njihova pobeda izgubi između glasanja i prebrojavanja. Upravo su tu pokazali izuzetnu disciplinu i organizovanost. Shvatili su da se izbori ne završavaju zatvaranjem biračkih mesta i da se politička pobeda mora zaštititi sve do poslednjeg prebrojanog glasa.

To je jedna od najvažnijih lekcija ovih izbora: promena ne zavisi samo od toga koliko je ljudi spremno da glasa, već i od toga koliko su građani organizovani i spremni da zaštite sopstveni glas.

VUČIĆEVO PRIZNANJE PORAZA: KRAJ JEDNE EPOHE, ALI NE I KRAJ VUČIĆEVE POLITIKE

Skup na Slaviji, tri dana uoči izbora, 22. oktobra, već je po atmosferi i broju građana koji su se okupili nagovestio pobedu studenata, ali niko nije pretpostavljao da će razlika u glasovima biti tako velika. Na sam dan izbora od ranog jutra vladala je festivalska atmosfera, redovi pred biralištima bili su ogromni, uz masovni izlazak mladih i velikog broja tradicionalno neopredeljenih gradjana.

Međutim, tokom dana, kao i ranije, spekulisalo se, da će, ukoliko pobeda bude tesna, doći do nasilja. To se moglo zaključiti i po broju policajaca u centru grada, bornih policijskih kola i crnokošuljaša koji su se kretali centrom.

Na veliko iznenađenje Vučić je priznao poraz, što je omogućilo mirnu tranziciju i sprečilo neposrednu institucionalnu krizu. Ali, način na koji je priznao poraz — uz oštar i preteći politički govor — pokazuje da priznanje izbornog rezultata nije isto što i prihvatanje političke realnosti. Posebno su indikavne sve njegove naknadne izjave i gostovanja na TV Pinku I TV Informeru, gde je najavljivao krah pobednika, raspad Studentske liste i svoj povratak. Novo je da više ne napada studente, već ističe kako su “naša deca” prevarena, te da oni nemaju nikakvu moć u odlučivanju.

Prilikom dočeka ove godine takođe poraženog mađarskog premijera Viktora Orbana poručio je: “Obojica smo nedavno izgubili na izborima, ali nismo izgubili svoje dostojanstvo, svoj ponos niti svoju veru”.[3]

2 Al Jazeera, “Serbia voter turnout highest in decades as students oppose longtime leader”, 25. oktobar 2026 .

3 https://lat.sputnikportal.rs/20261031/vucic-ugostio-orbana-u-beogradu-izgubili-smo-izbore-ali-ne-i-dostojanstvo-i-ponos-1205152328.html

BUĐENJE GRAĐANSKOG SUVERENITETA – LEKCIJE SA ULICA I IZ INSTITUCIJA

Imajući u vidu Vučićevo ponašanje i poruke koje svakodnevno šalje, racionalno je postaviti pitanje – da li je Vučić izgubio izbore ili je izgubio i vlast. Sudeći po atmosferi i raspoloženju u društvu, teško je zamisliti da bi građani mirno prihvatili bilo kakav pokušaj odbrane starog režima. Građanski aktivizam nije stao sa zatvaranjem biračkih mesta; naprotiv, dobio je novu, kreativnu i praktičnu formu koja svedoči o dubokoj i trajnoj promeni društvene svesti.

Smena vlasti na izborima bila je samo formalni okidač, ali prava transformacija se odvija ritualnim i upornim vraćanjem uzurpiranog javnog prostora građanima. Najbolji primer je akcija čišćenja "Ćacilenda" u Pionirskom parku, u centru Beograda – prostora koji je duže od godinu dana bio simbol režimske mobilizacije i političkog "logorovanja". Građani predvođeni Eko stražom okupili su se u velikom broju, sami očistili i uredili park, a zatim organizovali žurku koja je trajala do dugo u noć, šaljući poruku da javne površine ponovo pripadaju svima. U akciju su se uključili i najmlađi, što potvrđuje stav Bojana Simišića da je negovanje građanske kulture i uključivanje ljudi u akcije ključno za periode nakon političkih promena. Za demokratiju nije dovoljno samo zameniti ljude na vrhu; potrebno je razvijati svest o trajnoj odgovornosti prema zajednici.[4]

Novi talas građanske energije nije izolovan incident, već nastavak solidarnosti koja se kalila u najtežim trenucima. Na primer, borba pokreta Odbranimo reke Stare planine, kad su meštani i aktivisti telima branili planinske reke od guranja cevi mini-hidroelektrana, dokazujući da lokalna zajednica može da porazi krupni kapital i korumpirani sistem.

Masovni aktivizam i u postizbornom periodu jasno ukazuje na to da probuđena energija neće nestati. Građani su konačno postali svesni da su subjekti, a ne samo objekti političkog života, i da stvarna moć leži u njihovim rukama. Ta promena paradigme se svakodnevno dokazuje i unutar samih državnih institucija, a posebno u pravosuđu i administraciji. Zaposleni u državnom aparatu, koji su godinama bili ućutkivani, sada masovno izlaze u javnost sa podacima, svedoče o zloupotrebama i direktno osujećuju pojedince iz bivšeg režima u pokušajima da unište kompromitujuću dokumentaciju. pokradu novčana sredstva i sl. Građanska hrabrost je prešla sa ulica u kancelarije, postavljajući temelje za novu, odgovornu državu.

4 https://n1info.rs/vesti/od-cacilenda-ponovo-pionirski-park-vratili-smo-mu-stari-naziv/

PRAVA BITKA TEK POČINJE

Imajući u vidu Vučićevo nasleđe, ali i mnogo dublje nasleđe autoritarizma, korupcije i klijentelizma u Srbiji, možda je izvojevana izborna pobeda bila lakša od onoga što sada sledi. Studentima predstoji put od mobilizacije ka upravljanju državom, od protesta ka institucijama i od moralnog autoriteta ka političkoj odgovornosti.

Studenti su predstavili program koji se može svesti na nekoliko ključnih tačaka: vladavina prava; nezavisno pravosuđe i institucije koje rade u javnom interesu, a ne po nalogu vlasti; odgovornost i borba protiv korupcije; demokratizacija institucija i prekid partijskog zarobljavanja države; slobodni mediji i sloboda govora; zaštita građanskih prava i sloboda; socijalna pravda i odgovorna država; nova demokratska politička kultura zasnovana na nenasilju, solidarnosti i dijalogu, bez osvete i političke mržnje.

Međutim, Studentski pokret do sada nije ponudio zaokružen politički program. Njegova glavna odrednica bila je zahtev za odgovornošću, borba protiv korupcije, uspostavljanje pravne države i oslobađanje institucija (posebno pravosudnih) od političke kontrole. Ti zahtevi postavljeni su već na početku protesta i upravo su oni omogućili široku društvenu mobilizaciju.

Studenti se nisu jasno odredili prema ratovima devedesetih, odgovornosti Srbije, ratnim zločinima, genocidu u Srebrenici i istorijskom revizionizmu. Kada je reč o evropskim integracijama, takođe nisu ponudili jasno i nedvosmisleno strateško opredeljenje prema Evropskoj uniji (EU), evropskim vrednostima i mestu Srbije u evropskoj političkoj zajednici. Nisu potpuno ćutali o EU; naprotiv, bilo je različitih poruka o nastavku evropskih integracija, ali i o mogućnosti referenduma o članstvu. Istovremeno, njihovi odlasci pešice u Strazbur i biciklima u Brisel pokazali su da prema evropskom prostoru nisu imali negativan odnos.

Ovakva programska otvorenost bila je, sa jedne strane, njihova slabost, ali je sa druge, omogućila okupljanje veoma različitih društvenih i ideoloških grupa. Sada, međutim, nakon izborne pobede, pitanja koja su mogla biti skrajnuta tokom protesta više ne mogu ostati po strani. Studenti su uspeli da definišu kakvu vlast odbacuju; sada moraju da definišu kakvu Srbiju žele — istorijski, vrednosno, institucionalno i geopolitički.

To će postati vidljivo kad Studentska lista formira vladu i predstavi svoj program u Skupštini. Pred novom vlašću nalazi se ogroman posao institucionalne rekonstrukcije: reforma pravosuđa, policije i tužilaštva; vraćanje profesionalizma u državnu upravu; reforma izborne administracije; promena načina funkcionisanja REM i javnog servisa; najzad, uspostavljanje profesionalnih, a ne partijskih institucija.

Drugi veliki blok odnosi se na ekonomiju: javne finansije, javna preduzeća, javne investicije, sistemske izvore korupcije i socijalne posledice tranzicije.

Posebno važno pitanje biće – šta uraditi sa mrežom Srpske napredne stranke (SNS) koja je tokom godina izgradila duboke političke, administrativne, ekonomske i bezbednosne veze. Cilj ne sme biti stvaranje nove partijske države, već njeno demontiranje i izgradnja na Ustavu i zakonima utemeljene države.

Pred studentskom listom je zato i pitanje: kako sprovesti tranziciju bez destabilizacije države i bez revanšizma. To je posebno važno, jer Vučić i

njegova struktura još uvek imaju ljude u institucijama, administrativnu mrežu, ekonomske interese, medijski uticaj, lokalne strukture, bezbednosne veze i ogromno iskustvo političkog preživljavanja.

Zbog toga tranzicija mora biti odlučna, ali kontrolisana. Nije jednostavno promeniti državu koja ima dugu tradiciju autoritarnih lidera, partijskog klijentelizma i korupcije. Promena vlasti sama po sebi ne znači i promenu sistema.

Studentska lista je, neposredno nakon izborne pobede, napravila prvi konkretan korak od protesta ka preuzimanju političke odgovornosti. Zatražila je da se bez odlaganja sprovede izborna volja građana i započne tranzicija vlasti. Njihovi zahtevi obuhvataju: brzo proglašenje konačnih izbornih rezultata i konstituisanje novog parlamenta; kontrolu državnih institucija i javnih preduzeća, uključujući finansije (banke), ugovore i javne nabavke, uz zaštitu zviždača; temeljne promene u pravosuđu i ponovno otvaranje niza kontroverznih slučajeva; ostavke i smene odgovornih u policiji, BIA i VBA, kao i prekid pritisaka i nadzora nad studentima, novinarima i neistomišljenicima; oslobađanje javnih medija od političke kontrole, promene u RTS i REM i ograničavanje političkog uticaja Telekoma (državne firme s golemim medijskim uticajem); insistiranje na vladavini prava, profesionalnim institucijama, odgovornosti i transparentnosti, ali bez osvete.

Najvažnija politička poruka je da studenti ne žele samo promenu vlasti, već promenu načina funkcionisanja države. Kako je rekao .Filip Ubović: cilj nije politička poslušnost, već "zakonitost, profesionalnost i odgovornost". Drugim rečima, ovo je prvi pokušaj da se moralni autoritet i društvena mobilizacija studentskog pokreta prevedu u konkretan program institucionalne tranzicije.

Presudno će biti šta će nova vlast uraditi u prvih sto dana.

Suočavanje sa prošlošću biće jedno od najtežih, ali i najvažnijih pitanja oporavka Srbije. Ono je važno ne samo za njenu unutrašnju modernizaciju, već i za njene odnose sa susedima.

Ta tema, međutim, ne bi trebalo da bude otvorena na način koji bi ponovo proizvodio nacionalnu polarizaciju. Nakon stabilizacije institucija, ona mora postati deo dugoročnog procesa demokratizacije i evropske transformacije društva.

Pravna država po svojoj prirodi podrazumeva i otvaranje pitanja ratova devedesetih, političkih i bezbednosnih struktura tog perioda, odnosa prema genocidu u Srebrenici i prema Kosovu, saradnje sa međunarodnim pravosuđem, rehabilitacije ratnih zločinaca i kulture sećanja.

O**va** generacija nije odgovorna za ono što su uradili njeni prethodnici. Mora međutim, razumeti istorijski kontekst i razloge zbog kojih je Srbija došla u ćorsokak iz koga se sada, posle toliko godina, teško izvlači. Ratna prošlost nije jedini uzrok sadašnjih problema, ali je jedan od ključnih korena političkog, institucionalnog i vrednosnog nasleđa sa kojim se Srbija još uvek teško i nedosledno nosi.

Zato suočavanje sa prošlošću nije pitanje osvete niti nametanja kolektivne krivice. Ono je pitanje odgovornosti, istine i izgradnje društva koje može da prihvati sopstvenu prošlost bez njenog mitologizovanja. U tom smislu, suočavanje sa prošlošću jedan je od uslova da Srbija postane normalna evropska država. Studenti su uspeli da definišu kakvu vlast odbacuju; sada je na njima da definišu kakvu Srbiju žele.

SPOLJNA POLITIKA: TEK POSLE UNUTRAŠNJEG PREUREĐENJA

Neposredno nakon formiranje nove vlasti konsoilidacija Srbije biće prioritet, ali su definisanje spoljne politike i geopolitike isto tako bitni za buduću vladu. Od toga naime, zavisi i njena konsolidacija ali i vrednosno određivanje. Nova vlada, imajući u vidu da je Srbija mala zemlja, mora napustiti prethodnu spoljnu politiku, kako bi onemogućila da zemlja bude objekat geopolitičkog nadmetanja.

Činjenica je da se studenti nisu jasno odredili prema EU. Najpre zbog toga što je EU dugo bila neutralna u odnosu na studenstke proteste, što se tumačilo kao podrška Vučići, a što je u suštini tačno. Međutim, studenti su pre izbotra govorili o neophodnosti saradnje sa EU, a da bi o samom članstvu trebalo odlučiti na referendumu. Posle pobede, nosilac Studentske liste "Studenti pobeđuju" Ilija Srdanović je jasnije definisao odnos prema evropskoj integraciji: nastavlja se put; untrašnje reforme treba uskladiti sa EU standardima, poglavlja 23. i 24. su prioritet; građanima treba objasniti prednosti članstva; međunarodni ugovori će se poštovati.[5]

Evropske institucije su pozitivno reagovale na pobedu Studentske liste i rekordnu izlaznost, uz poruku da se sada mora poštovati izborna volja građana i otvoriti put ka "vladavini prava, reformama i jačanju demokratskih institucija".

Predsednici Evropskog parlamenta (EP) Roberta Metsola, Evropske komisije (EK) Ursula von der Lajen i Evropskog saveta (ES) Antonio Košta čestitali su Studentskoj listi i izrazili spremnost EU da podrži Srbiju u reformama pravosuđa, slobode medija, borbe protiv korupcije i jačanju institucija. Izvestilac EP za Srbiju Tonino Picula naglasio je da je vreme za institucije koje služe svim građanima i ocenio da bi to trebalo da bude put Srbije prema EU.[6]

Međutim, Pjer Mirel, bivši direktor Generalnog direktorata za proširenje Evropske komisije je izjavio da je EU "suviše dugo povlađivala Vučiću, pa bi, stoga, bilo neprikladno zahtevati brze promene. Vučićevom režimu je trebalo nekoliko godina da uspostavi neliberalni režim. Biće potrebno neko vreme da se to razmontira, što pokazuje i pobeda Petera Mađara u Mađarskoj. Stoga EU treba da uzme u obzir tu teškoću".[7]

EU će verovatno pokušati da brzo uspostavi odnos sa novom vlašću. Već je poslala signal da su "vrata EU" otvorena. Bitno je, međutim, da li će podržati demokratsku transformaciju Srbije, ili će ponovo preferirati stabilnost prethodnog perioda, kad je zanemarila demokratsku regresiju u Srbiji.

SAD su reagovale pozitivno, ali prilično oprezno: Stejt department je nakon Vučićevog priznanja poraza, poručio da je upoznat sa preliminarnim rezultatima i da se "raduje nastavku i daljem unapređivanju partnerstva s novoizabranim poslanicima Skupštine Srbije i narodom

5 https://europeanpartners.org/politika/eu-integracije-kim-i-lustracija-u-planu-studentske-liste

6 https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2026/10/26/evropske-reakcije-na-izbore-u-srbiji-vrijeme-je-za-vladavinu-prava

7 "EU je dugo povladjivala Vučiću", Danas, 3. novembar 2026

Srbije”.” “Radujemo se nastavku i daljem unapređenju partnerstva sa novoizabranim članovima Narodne skupštine Srbije i građanima Srbije.”[8]

Još je značajnija izjava pet američkih senatora (republikanaca i demokrata) od 27. oktobra, opisujući Studentsku listu kao “miroljubiv, narodni demokratski pokret” “ a peaceful, grassroots democratic movement” i pozdravili činjenicu da je vlast prihvatila rezultate izbora. Posebno su pohvalili ulogu domaćih i stranih posmatrača. Definisali su i šta se očekuje od nove vlasti: evropske integracije Srbije, jačanje demokratskih institucija; normalizacija odnosa Kosovom; brzo formiranje nove vlasti i saradnju sa novim parlamentom.[9]

Rusija je reagovala oprezno, ali vrlo jasno u odbrani svojih interesa. Nije osporila izborni rezultat, niti je napala Studenstku listu direktno: portparol Kremlja Dimitrij Peskov je rekao da Moskva “uzima u obzir” rezultate izbora da je Studenstka lista pobedila.Istovremeno je pohvalio Vučića. Posebno je istakao njegov doprinos razvoju rusko-srpskih odnosa i rekao da se nada da će Vučić, i kao opozicioni političar, nastaviti da doprinosi tim odnosima.[10] Treba napomenuti da je Vučić dobio direktnu podršku Putina pre izbora, izjavom da je Vučić balansirani političar, kao i da se nada da će biti premijer.[11]

To je značajna izjava, jer Moskva očigledno još računa na Vučića i vidi ga kao važnog budućeg političkog aktera.

Novoj vlasti Moskva je poslala poruku da očekuje da shvati da je saradnja sa Rusijom u interesu Srbije, uz dodatak ““Ali, kao što znate, za tango je potrebno dvoje.”.

Marija Zaharova, portparolka ruskog Ministarstva spoljnih poslova, je bila još direktnija,poručivši da je Srbija za Rusiju “tradicionalno prijateljska” zemlja sa veoma razvijenim političkim, ekonomskim, kulturnim, istorijskim i humanitarnim vezama. Moskva očekuje da nova vlast nastavi “uzajamno korisnu i ravnopravnu saradnju” sa Rusijom.[12]

Ruski filozof Aleksandar Dugin, vrlo čest I uvaženi gost u Beogradu, u svom intervjuu Sputniku, oprezno je formulisao svoje tumačenja pobede studenata a istovremeno pozivajući se na tradicionalno rusfilstvo gradjana Srbije u šta učitava da se odnosi prema Rusiji neće tako lako promeniti. Rekao je da pobeda Studentske liste nije katastrofa, ali da predstavlja zonu apsolutne turbulencije. Još je doidao da upravo zato ne bi trebalo donositi ishitrene zaključke u ovom trenutku. Srpska politička scena je tako ustrojena da Moskvi ne bi donelo nikakvu korist da se unapred priprema za neizbežno pogoršanje odnosa – to bi automatski bilo u suprotnosti sa dubokim interesima samog srpskog naroda, a svaka vlada u Beogradu koja bi postupila protivno volji naroda, momentalno bi izgubila svoj kredibilitet. S druge strane, takođe još uvek nemamo osnova da očekujemo neke nagle pozitivne pomake”.[13]

8 https://www.kosovo-online.com/en/news/politics/state-department-serbian-elections-we-look-forward-continuing-our-partnership-26-10

9 https://www.slobodnaevropa.org/a/senatori-srbija-podrska-izbori-studentska-lista-/33885465.html

10 https://theprint.in/world/kremlin-hails-defeated-serbian-ally-vucic-as-student-election-win-adds-to-its-geopolitical-woes/3081927/

11 https://www.interfax.ru/russia/1125004

12 https://www.rbc.ru/politics/26/10/2026/6adf7f9a22b0c29b5a130ab9

13 https://www.danas.rs/vesti/politika/dugin-studentska-lista-pobeda-na-izborima

Pragmatično pozicioniranje Kremlja ima za cilj očuvanje ruskog uticaja u Srbiji bez obzira na promenu vlasti, ali i zadržavanje Vučića kao sagovornika. Za novu vlast to će biti jedan od najvećih spoljnopolitičkih testova: kako istovremeno voditi Srbiju ka EU, a zadržati odnos sa Rusijom koji je u velikoj meri zasnovan na energetici, Kosovu i tradicionalnim političkim vezama.

Ukoliko se nova vlada sustinskiu opredeli za evropske integracije, Rusija će izgubiti privilegovanu poziciju. Moskva će pokušati da koristi energetsku zavisnost, medije, Srpsku pravoslavnu crkvu (SPC), nacionalističke mreže, Kosovo, Republiku Srpsku. S obzirom da je Rusija duboko umrežena, posebno u bezbednosnim službama, ne može se očekivati nagli geopolitički zaokret. Mnogo je važnije da Srbija počne da vodi transparentnu i predvidivu spoljnu politiku.

Kina nije prihvatila Vučićevu interpretaciju da su studentske proteste podržavale evropske zemlje i američka "duboka država". Peking se očigledno opredelio za veoma promišljenu poruku da je Vučić izgubio, a da Kina nije izgubila Srbiju. Time u suštini, želi da zaštiti ono što je kupljeno i izgrađeno tokom Vučićeve vlasti – RTK Bor, velike infrastruturne projekte, ekonomsku saradnju, političke veze i prisustvo u Srbiji bez obzira ko je na vlasti.

NOVA PERSPEKTIVA REGIONALNIH ODNOSA

Građani susednih zemalja pratili su događanja u Srbiji sa velikom pažnjom, a mnogi od njih su otvoreno izražavali podršku studentskom pokretu. Pobedu Studentske liste pozdravili su sa oduševljenjem, videći u njoj mogućnost da Srbija napusti politiku konfrontacije i postane konstruktivan partner u regionu. Takva reakcija stvara novu atmosferu i otvara prostor za relaksaciju odnosa, posebno sa Bosnom i Hercegovinom i Kosovom.

Studentska lista dobila je time značajan politički kapital i priliku da pozitivnu društvenu energiju iz regiona pretvori u novu politiku dobrosusedskih odnosa. Prioriteti bi svakako trebalo da budu Bosna i Hercegovina i Kosovo, kao i dalje otvorena regionalna pitanja u kojima Srbija ima ključnu ulogu. Normalizacija odnosa sa Sarajevom i Prištinom doprinela bi stabilizaciji regiona, njegovom ekonomskom i kulturnom povezivanju, kao i ubrzanju evropskih integracija.

Srbija bi tako, prvi put posle nekoliko decenija, mogla da zauzme konstruktivnu regionalnu poziciju i postane jedan od pokretača saradnje, umesto izvora političkih tenzija i novih podela. To bi otvorilo prostor za intenzivniju saradnju na političkom, ekonomskom i kulturnom planu, ali i za postepeno prevazilaženje nasleđa devedesetih.

Posebno je važno da Sarajevo bude jedina politička adresa za odnose Beograda sa Bosnom i Hercegovinom. Beograd može i treba da neguje

posebne veze sa Srbima u BiH, ali te veze ne smeju prerasti u paralelnu politiku prema Bosni i Hercegovini, niti u instrument podrivanja njenog ustavnog poretka. Prava Srba u BiH treba štititi kroz demokratske institucije, uz poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta BiH.

Nova politika prema susedima, a posebno prema Bosni i Hercegovini i Kosovu, biće jedan od najvažnijih testova stvarne demokratske transformacije Srbije. Pokazaće da li je došlo samo do promene vlasti, ili i do suštinskog raskida sa političkim obrascima koji su decenijama proizvodili nestabilnost u regionu.

NAUČENE LEKCIJE

Studentski protesti, koji su prerasli u široki društveni pokret, ponudili su niz važnih lekcija ne samo za Srbiju već i za region i šire:

Autoritarni sistemi nisu nepobedivi. Čak i kad kontrolišu institucije, medije i značajne ekonomske resurse, dugotrajan i organizovan društveni otpor može promeniti odnos snaga.

Nenasilje može biti politički efikasnije od konfrontacije. Disciplina, solidarnost i istrajnost mogu mobilisati mnogo šire društvene slojeve.

Mladi nisu nužno politički apatični. Njihova apatija često proizlazi iz odsustva kanala kroz koje mogu da utiču na društvene i političke procese.

Digitalna organizacija može delimično nadomestiti tradicionalnu partijsku infrastrukturu, omogućavajući brzo povezivanje, mobilizaciju i koordinaciju velikog broja ljudi.

Neposredan kontakt sa građanima može biti snažniji od televizijske kampanje. Studentska komunikacija, zasnovana na neposrednosti i poverenju, uspela je da dopre do delova društva koji su godinama bili izvan političkog procesa.

Dugotrajan društveni pritisak može promeniti odnos snaga čak i u uslovima institucionalne neravnopravnosti i medijske kontrole.

Ipak, najvažnija lekcija ovog iskustva jeste da je rušenje autoritarnog sistema mnogo lakše od izgradnje demokratskog poretka nakon njega. Pobeda na izborima otvara prostor za promene, ali ne garantuje njihovu održivost. Za to su potrebni funkcionalne institucije, nezavisno pravosuđe, slobodni mediji, odgovorna politička elita i jasno opredeljenje za demokratske vrednosti.

Iskustvo studentskog pokreta u Srbiji po metodama, obimu mobilizacije i sposobnosti da poveže različite društvene grupe, predstavlja izuzetno važan primer nenasilnog otpora autoritarizmu. Ono može poslužiti kao model drugim društvima koja se suočavaju sa sličnim izazovima. Zbog toga će Srbija u narednom periodu biti svojevrstan politički eksperiment koji će pažljivo pratiti ne samo zemlje regiona već i šira međunarodna javnost.

Ocena Antonija Belingera da je: “Srbija majka svih protesta mladih”, dobiće puni smisao tek ako studentska pobeda postane početak dublje društvene i institucionalne promene. Srbija je otvorila vrata takvoj mogućnosti. Sada ostaje da pokaže da li ima političku snagu i društvenu zrelost da kroz njih prođe.

ZAKLJUČCI

Studenti su otvorili mogućnost da Srbija, prvi put posle dugo vremena, sama odluči kakva država želi da bude. Njihova najveća pobeda nije samo smena Vučića. Ona će biti potpuna ako uspeju da izgrade sistem u kojem nijedan "budući Vučić" neće biti moguć. To je mnogo veći i zahtevniji zadatak od izborne pobede 25. oktobra.

Studenti su dobili izbore, sada je pred Srbijom da dobije institucije. Tek tada će biti jasno da li je 25. oktobar označio samo promenu vlasti, ili početak stvarne demokratske transformacije zemlje. Put od društvene pobune, preko izborne pobede, do izgradnje demokratske države podrazumeva najteži deo procesa: pretvaranje oslobođene društvene energije u održiv institucionalni i politički poredak.

Nova vlast moraće da redefiniše spoljnopolitičke prioritete i odnose Srbije sa velikim silama. Dosadašnja politika balansiranja između četiri velika međunarodna aktera (Brisel, Vašington, Peking, Moskva) pokazala se kao neodrživa i dugoročno štetna po nacionalne interese Srbije. Umesto politike stalnog manevrisanja između suprotstavljenih centara moći, Srbiji je potrebna jasna strateška orijentacija, zasnovana na sopstvenim interesima, evropskim vrednostima i međunarodnim obavezama. U suprotnom, rizikuje da ponovo postane prostor za nadmetanje i konfrontaciju velikih sila.

Poseban prioritet nove vlasti moraće da bude sistematska borba protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca. Srbija je tokom prethodnih godina postala važno regionalno čvorište organizovanog kriminala i finansijskih tokova povezanih s njim. Razbijanje tih mreža ne može se svesti na pojedinačna hapšenja, već zahteva temeljnu reformu bezbednosnih službi, policije, pravosuđa i finansijskog nadzora. U tom procesu neophodna je i bliska saradnja sa međunarodnim institucijama i agencijama, pre svega EUROPOL, DEA, FBI i drugim relevantnim organizacijama. S obzirom na prekograničnu prirodu kriminalnih veza, njihovo razotkrivanje i demontiranje u Srbiji imalo bi značajne posledice i za čitavu regionalnu mrežu organizovanog kriminala. To je istovremeno pitanje vladavine prava, nacionalne bezbednosti i stabilnosti Zapadnog Balkana.

Normalizacija odnosa sa susedima biće jedan od najvažnijih testova demokratske transformacije Srbije. Pozitivne reakcije građana susednih zemalja na studentski pokret, predstavlja politički i društveni kapital koji nova vlast može da iskoristi za promenu regionalnih odnosa.

Nova vlast moraće da napusti politiku konfrontacije, stalnih tenzija i instrumentalizacije srpskog pitanja u susednim državama. Umesto toga, potrebno je graditi prijateljske i partnerske odnose zasnovane na međusobnom poštovanju, suverenitetu i teritorijalnom integritetu država, kao i na otvorenoj saradnji. Posebno je važno relaksirati odnose sa Bosnom i Hercegovinom, uspostaviti neposredne i konstruktivne odnose sa Sarajevom, kao glavnim političkim centrom BiH i otvoriti novu perspektivu normalizacije odnosa sa Kosovom.

Srbija mora prestati da koristi položaj Srba u susednim državama kao instrument sopstvene unutrašnje i spoljne politike. Takva politika nije štitila njihove interese, već ih je često izlagala dodatnim pritiscima i političkoj instrumentalizaciji. Dugoročni interesi Srba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i drugim susednim zemljama najbolje se štite u okviru demokratskih institucija, poštovanja njihovih prava i dobrosusedskih odnosa njihovih država sa Srbijom. Srbija bi trebalo da postane faktor regionalne saradnje i stabilnosti, a ne izvor novih podela i nesigurnosti

Jedan od ključnih preduslova za izgradnju moderne i demokratske Srbije biće i suočavanje s prošlošću. Bez kritičkog odnosa prema nasleđu devedesetih, ratovima, ratnim zločinima, nacionalizmu i politici koja je dovela do raspada Jugoslavije, neće biti moguće izgraditi državu zasnovanu na vladavini prava, demokratskim vrednostima i poštovanju međunarodnih standarda i preuzetih obaveza. Demokratska transformacija podrazumeva i raskid sa političkim i ideološkim obrascima koji su decenijama reprodukovali autoritarizam i društvene podele.